

DVIJE POLJIČKE ZASTAVE

Radoslav Tomić

U dugostoljetnoj povijesti Poljičke republike, kao posebnog prostornog i političkog dijela Dalmacije, postojali su, dakako, i simboli državnosti — statut kao osnovni zakon, zastava i pečat velikog kneza — sve dakle ono što je vanjski i unutarnji znak da je to maleno područje od oko 250 km² imalo svoj zaseban društveno-politički i pravni status u okviru šire zajednice. Poznato je da Poljica nisu imala središnjeg mjesta iz kojeg se upravljalo, i gdje bi dakle živjeli oni koji su predstavljali narod. Knez, vojvoda, kančelir i vikar su poslije svečanog izbora na blagdan sv. Jurja,¹ zaštitnika Poljica, nastavljali živjeti u svojim obiteljskim domovima. Tako isto nije niti postojala neka građevina odakle se upravljalo (knežev dvor npr.) i gdje bi se čuvao statut, povelje, dukale, drugim riječima arhiv, a zna se da je u Poljicima bilo mnoštvo dokumenata. U tu je svrhu postojala »poljička«² škrinjica koja se predavala velikom knezu netom bi bio izabran.

Don Stipe Kaštelan je zabilježio da se škrinjica »dne 23. travnja 1789. razlupala u gunguli«³ prigodom izbora novoga velikoga kneza Ivana Sičića iz Ostrvice,⁴ ali se odmah napravila nova i u nju se pohraniše dokumenti koji su joj pripadali. Škrinjica, tj. njen sadržaj bio je ponovno izložen opasnosti 1807. godine za vrijeme upada Napoleonovih vojnika u Poljica, poslije njihove bune. Kolika je bila njena važnost za stanovništvo i povijest ovog kraja svjedoči njena sudbina za tih tragičnih događaja.

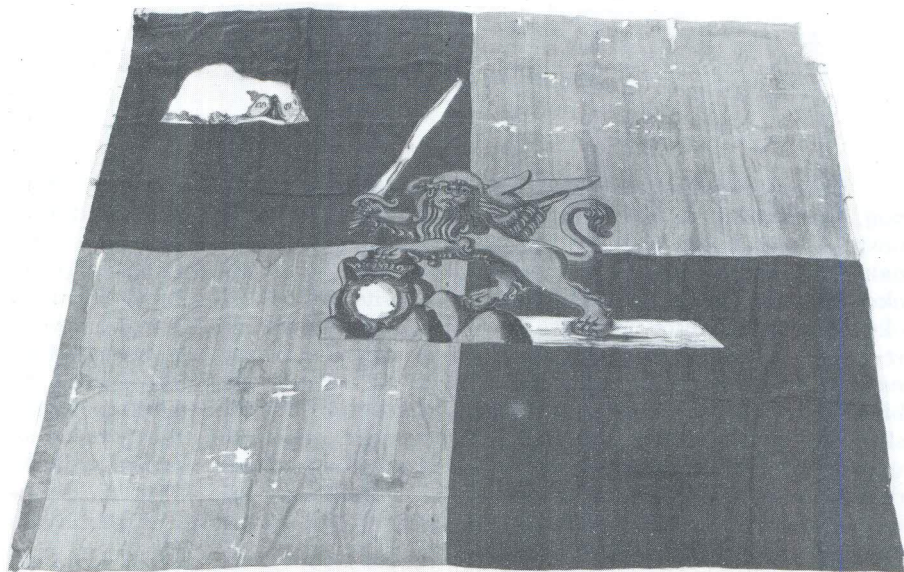
¹ Sv. Juraj, rimski mučenik u Kapadociji, zaštitnik je zemlje, usjeva, zelenila, stoke, ratara i stočara, ali i križara i vojnika. Stoga je potpuno razumljiv izbor tog sveca za zaštitka ovog izrazito ratarsko-stočarskog i ratobornog kraja. Kao kršćanski vitez, on je i prototip dugostoljetne borbe Poljičana protiv Turaka.

² Poljička stoga jer je bila vlasništvo svih slobodnih Poljičana, nasuprot škrinjicama koje su posjedovale gotovo sve obitelji u Poljicima, a bile su privatni arhiv.

³ S. Kaštelan, Povijesni ulomci iz bivše slobodne općine-republike Poljica, Split 1940, str. 57.

⁴ Gungula je nastala jer je izabran za velikog kneza Ivan Sičić koji nije »ugarski« plemić u Poljicima već »didić«. On je prvi veliki knez didić, iako A. Pavić navodi Radoša Sladojevića 1541. V. *Alfons Pavich pl. Pfauenenthal*, Prinosi povjesti Poljica, Sarajevo 1903, str. 49.

Kako je te godine veliki knez bio Ivan Čović (opet didić) iz Gata, ujedno i posljednji veliki knez, a poznato je da je on uz don Matiju Sladojevića-Banovića,⁵ vikara, bio organizator ustanka protiv Francuza koji su s pozicija zapadnoevropske građanske prakse htjeli u Poljicima (u cijeloj Dalmaciji zapravo) dokinuti autarkičan i patrijarhalan način života, u kojem se miješala predfeudalna i feudalna organizacija u gotovo apsurdnoj izoliranosti stanovništva ovog područja.

Poljička zastava iz 1796. g.

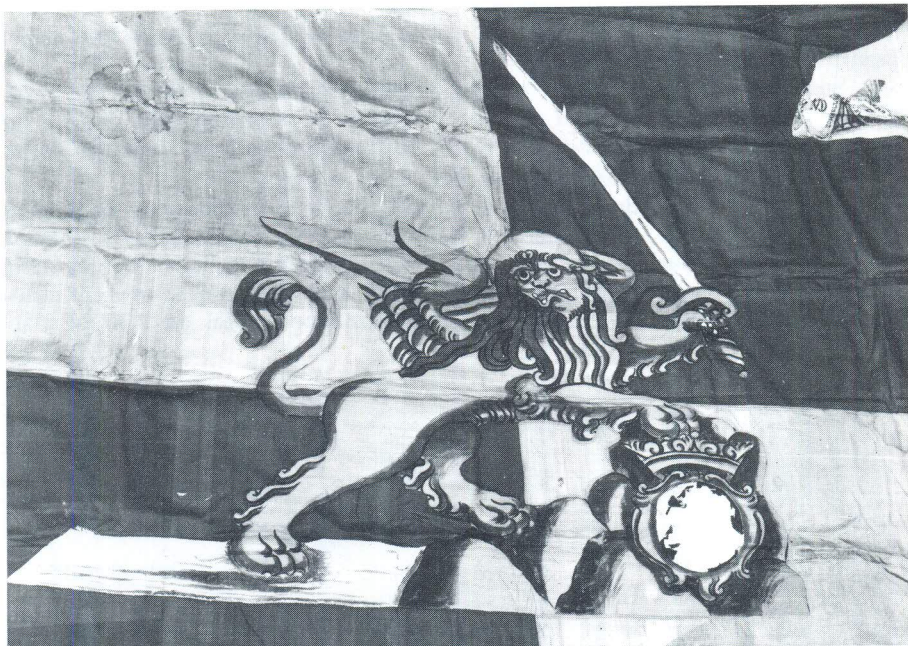
Sačuvao nam se dokument⁶ iz 1807. godine kod obitelji Bilić u Donjem Docu (Gornja Poljica) koji u latiničkoj transkripciji rječito govori što se s tim pokretnim arhivom dogodilo.

»Bi knez od Poljica Ivan Čović kad se prosuše Poljica. Ovo neka se zna do posljednjega vremena ko sarani (pohrani, op. R. T.) skrinju i dukale poljičke kad porobi Vrancez Poljica.

Odo ja, don Petar Marčela, vidit što radi po Poljicim. Kad izado na Mosor: biže poljički banduri priko Ostarvice a dolačke i vikara Bana (don Matija Sladojevića-Banovića, op. R. T.) skobi na Rastovači (dio Mosora). Trupa vrančeška na Naklicam. Upita vikara: Di je skrinja? Reče: Sakrivena e. A ja, puno smučen, uze tri druga — Stipana Šarića, Juru Vranjka, Marka Vidaka — odosmo iskat skri-

⁵ J. Perica, Don Matij Sladojević, Poljica, god. VII, br. 1 (6—7), Gata 1981—1982.

⁶ M. Mišerda, Spomenici Gornjih Poljica — Pisani spomenici na području Gornjih Poljica do propasti Poljica 1807, Split 1981, str. 378.

Poljička zastava iz 1796. g., detalj sv. Marka

nju u kući Čovića. Izapsova nas Petar Čović i reče: Sakria je je d. Ante Kuvačić. Kad dođosmo u dom Ante, on nas psuje više nego Čović, i reče da je je sakrio d. Andrija Proso. Kad nađosmo Prosu reče: Varga sma je na Tarpeze u gaj (dio Gata, op. R. T.) Ode prid nami u jednom dočiću skrinju i toliko robu gasku i njiove skrinje. Mi odnismo skrinju poljičku, a do ure-dvi vojska Zubanova (!) sve ostalo. Podnismo tolike pritnje i stra da je kažemo. Odlučismo pria izgubit glavu nego kazat skrinju. Sta po jama i u kući Jure Vranjka do godine č. št. i z. (1817). Poče niki šušur da će se tražiti ista skrinja. Čujuć ja za ti glas, i da iste arambaše od ovi sela nastoje pridot je u gospodske ruke, digo skrinju u moju kuću, pak skupi pne ljude od ovi sela u ponoć, da niko ne vidi, u moju kuću.«

Škrinja se, zahvaljujući ljubomornom čuvanju obitelji Bilić, sačuvala do naših dana.⁷ Zastave, u njoj pohranjene, registrirao je već Janko Koharić,⁸ a Alfons Pavich pl. Pfaenthal donio njihove crteže,⁹ ali kako uz

⁷ Zastave (dvije i ostatak treće), mali pečat v. kneza i Statut kupio je Regionalni zavod za zaštitu spomenika Split za Muzej Poljica.

⁸ J. Koharić, Nekoje »Dukale i privilegji cesarski« iz župske škrinjice poljičke, Vjestnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva, Zagreb 1903, str. 225—235.

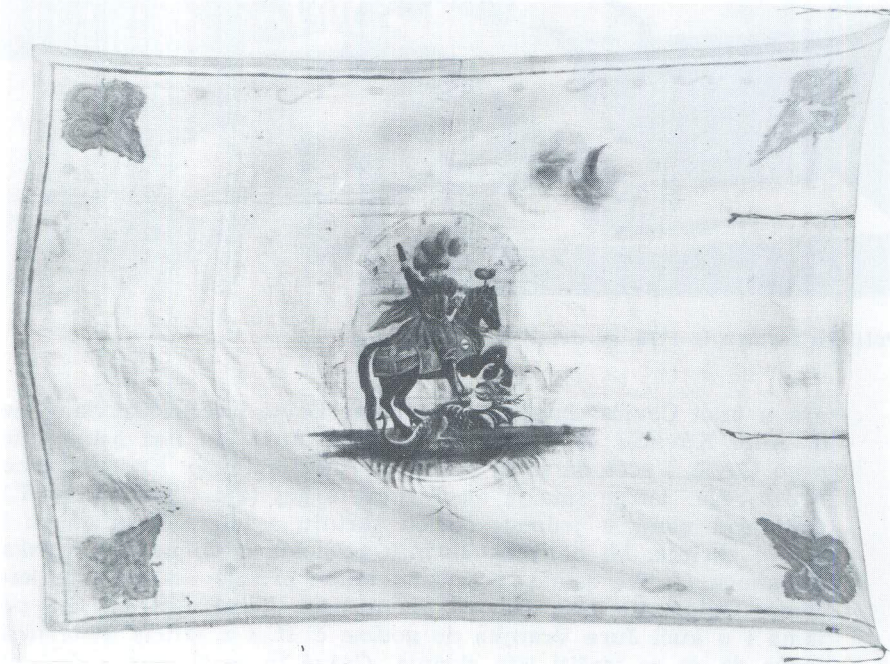
⁹ A. Pavich, op. cit., str. 117 i 127.

arhivske dokumente možemo reći nešto više, detaljnije ćemo se pozabaviti tom dragocjenom baštinom.

Sačuvala su nam se dva popisa inventara škrinjice. Stariji iz 1776. godine pronađen je u kući Arona Roguljića u Donjem Docu, gdje je dospio vjerojatno iz arhiva Pavića,¹⁰ nabrajajući sadržaj škrinje kaže:

»... Zakon stari i novi i dva pečata barjak razdrt.«¹¹

Vjerojatno je ta pokidana zastava za koju Pavić piše da su se pod njom Poljičani borili 1686. pod Klisom i u Sinju krajem XVII stoljeća, a koju je 1903. godine, kad je obilazio zavičaj taj zaslužni poljički povjesničar i dobrotvor, mogao vidjeti u obitelji Bilić kao »trešnjasto-crveni izderani i krvlju poprskani svileni barjak duljine po prilici od 2,50 m i ši-

Poljička zastava iz prve austrijske vladavine

rine 2,05 m.¹² Pavićeva bi pretpostavka dakle mogla biti točna jer se zastava spominje i 1776. godine kao »razdrta«. Šteta je što je danas potpuno uništena, jer bi bilo zanimljivo doznati da li je uistinu točno da su Poljičani promijenili zastavu prigodom upada Turaka u taj kraj. Kaštelan¹³ navodi da su u predtursko vrijeme simboli Poljica bili polumjesec

¹⁰ M. Mišerda, Inventar Poljičke škrinje občene iz 1776, Poljica, br. 1 (4) 1979, str. 90—93.

¹¹ M. Mišerda, o. cit. (10), str. 92.

¹² A. Pavić, op. cit., str. 85.

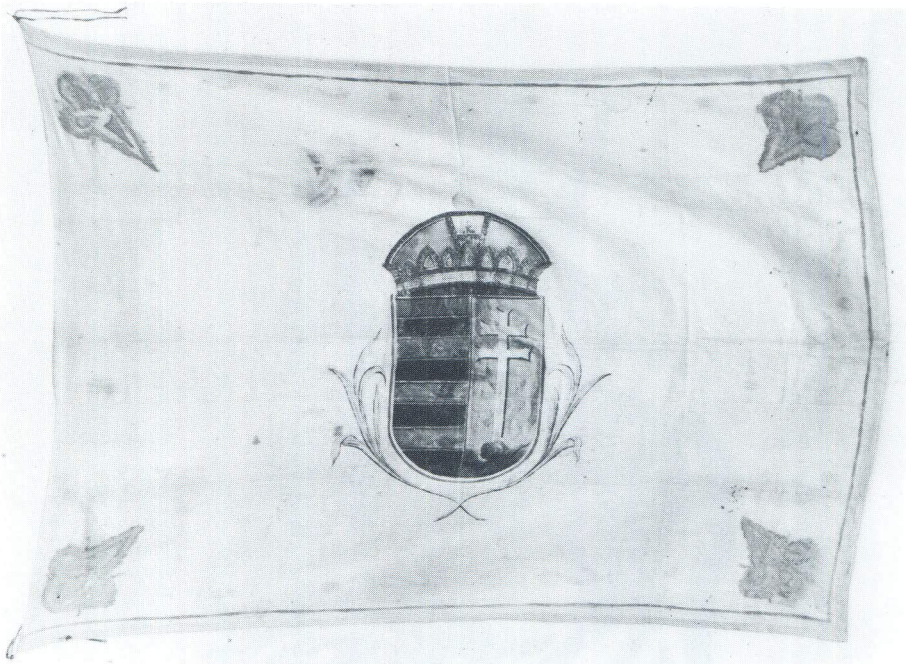
¹³ S. Kaštelan, op. cit. (3), str. 55—56.

Poljička zastava iz prve austrijske vladavine, detalj sa sv. Jurjem

i zvijezda Danica, ali zbog sličnosti s turskim grbom oni su ga promijenili, uzevši sv. Jurja, kojeg bi opet navodno bio odabrao Žarko Dražević za svog zaštitnika te mu podigao i kapelu u Klisu.¹⁴ Da li je ova zastava na sebi imala polumjesec i zvijezdu ne možemo danas utvrditi jer je od nje ostao tek okrvavljeni komadić.

U novom popisu inventara škrinje iz 1828. godine, dakle nakon što se stara razbila i bila napravljena nova, a koji je pronađen kod kanonika Jakova Banića piše: »... Barjak stari razdrt. Barjaka dva nova, jedan bija (bijel, op. R. T.) od postave, a drugi crljen i modar od svile, od velike cine«.¹⁵

Poljička zastava iz prve austrijske vladavine

Zahvaljujući ovim dokumentima određeno nam je vrijeme kada su zastave, koje su se sačuvale, napravljene.

Svilena zastava (d = 265 cm, v = 240 cm) je u dvije boje — crvenoj i plavoj — podijeljena u četiri polja. Desno donje i lijevo gornje polje je plavo, a desno gornje i lijevo donje je crveno. Lik lava sv. Marka zaštitnika Venecije, kojoj su Poljičani u povijesti bili skloni s obzirom na opasnost od Turaka, u žutoj svili umetnut je točno u sredinu na mjestu gdje se susreću četiri polja zastave. Lav je jednom stražnjom nogom oslonjen na pod, a drugom stražnjom se penje uz brdo-kamenje,

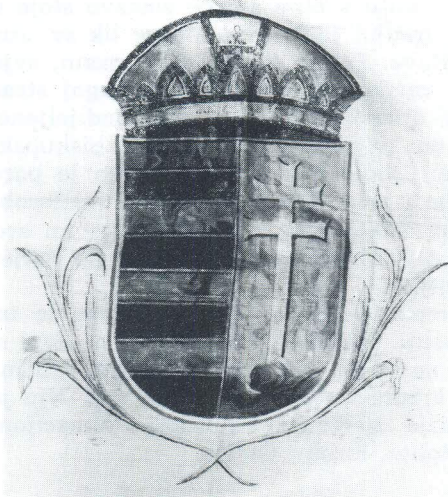
¹⁴ I. Pivčević, Pomen nekolicine Poljičana, Split 1907, str. 10.

¹⁵ S. Kaštelan, op. cit., str. 58; M. Mišerda, op. cit. (10), str. 92.

dok se jednom prednjom naslanja na grb mletačke obitelji Renier,¹⁶ a u drugoj drži mač. U desnom gornjem, crvenom polju bio je također u žutoj svili lik sv. Jurja prikazan u standardnoj ikonografiji tog sveca, kao mladog viteza što jaše na propetom konju i ubija zmaja. Iza svečeva lika stajale su dvije elipse (djelomično još sačuvane) s natpisima. Na jednom krugu piše u sredini većim slovima monogram CMC, a ukolo teku riječ (danas sačuvano): Mattio C... ch colonello, a nekad je stajalo Conte Mattio Cruzicevich Colonello, po čemu bi monogram u sredini bio potpuno jasan.

Na drugom je krugu pak u sredini monogram CNB, a ukolo teče danas jedva vidljivi natpis Tenente Colonello Conte Nicoló Barbari(ch).¹⁷

Mate Kružičević, iz poljičkog sela Zvečanja, bio je veliki knez Poljica od 1793—1796. godine.¹⁸ te je dakle potomak stare plemićke obitelji

Poljička zastava iz prve austrijske vladavine, detalj ugarskog grba

¹⁶ Vincenzo Coronelli, *Republica di Venezia in terraferma*, naravno ako prihvatimo Pavićev crtež zastave iz 1903, jer danas na tom mjestu nema ništa. Iz obitelji Renier je bio i Antonio Renier, kojeg je naslikao Alessandro Longhi (1733—1813), a bio je »Prov. gen. in Dalm. et Albania«, kako piše na portretu; Vidi *P. Zampetti*, *Dal Ricci al Tiepolo*, Venezia 1969, str. 319—320. Spominje ga i Grga Novak, također kao generalnog providura u Dalmaciji; Vidi *G. Novak*, *Povijest Splita*, sv. III, Split 1978, str. 1550. Na portretu, nastalom 1765. g. A. Renier je već zreo muškarca i teško da je taj grb u vezi s njim jer je zastava nastala tridesetak godina nakon portreta.

¹⁷ Prema tome nije točno Pavićevo čitanje. On monogram CMC čita kao DVD, a monogram CNB kao EVD te na osnovi takvog čitanja oni nisu logični s obzirom na tekst oko elipsa. Ni njegovo čitanje tog teksta nije potpuno jer se ne vidi da je M. Kružičević bio vođa (colonello), a N. Barbarić zamjenik vođe (tenente colonello) bataljona.

¹⁸ *A. Pavić*, op. cit., str. 114—115.

didića, od roda Dražinovića.¹⁹ Nikola Barbarić je također Poljičanin, ali se ne spominje u popisu poljičkog plemstva iz 1799. godine,²⁰ iako je na zastavi označen titulom conte. Barbarići se ne spominju niti u popisu prezimena u Poljicima 1725. godine,²¹ dok Dujšin Barbariće navodi u popisu plemstva Hrvatske.²²

Pred rasulo Mletačke republike, u ljeto 1796, osnovali su Poljičani bataljon koji je trebao pomoći Veneciji da se obrani od Napoleona.²³ Bataljonu od 300 vojnika bijaše zapovjednik Mate Kružičević, a zamjenik mu Nikola Barbarić. Jasno je dakle da je zastava upravo iz tog vremena, pred sami svršetak Venecije, čiji se lav raskrillio na zastavi, dobivši počasnije mjesto i veći prostor od poljičkog sv. Jurja.

Druga je zastava dobro sačuvana, manja je (v = 168 cm, d = 215 cm) i nije svilena već od grubljeg lanenog platna, zapravo od 5 lanenih komada međusobno spojenih. S tri strane teče svijetlo plava linija uz rub te uz nju tanja, smeđa, dok su s unutrašnje strane vitice u obliku pognutog slova S, a u kutu s obje strane zastave stoje oslikane stilizirane cvjetne vinjete. U sredini je s jedne strane lik sv. Jurja, diskretno oslikan na platnu zastave. Potez je kistom skicozan, svjež i ne odviše nevjest. Prevladava smeđa i žuta boja. Na drugoj strani, opet u sredini, naslikan je ugarski državni grb. Polje grba podijeljeno je u dva okomita dijela. Desno je, na svijetlo plavoj podlozi biskupski križ bijele boje, učvršćen na zelenoj podlozi (krajolik). Lijevo je poredano osam vodoravnih traka zelene i crne boje naizmjenice, međusobno odvojenih tankim plavim crtama. Polje grba natkriljuje krunu sred koje je Pietà i križ na vrhu nakošen. Donji dio grba okružuju dvije »akvarelski« oslikane vitice neke biljke.

Izvjeseo je prema tome da je ova zastava iz tzv. prve austrijske vladavine u Dalmaciji, između 1797. i 1805.²⁴ Poljičani su, dakle, netom je pala Venecija dali napraviti zastavu s ugarskim grbom, nadajući se da će valjda iskazanom lojalnošću sačuvati republiku. Nju je ipak, opustošenu od Francuza, Austrija izjednačila s ostalom Dalmacijom, podijelivši njeno područje između Splita, Sinja i Omiša.

¹⁹ Ibid., str. 122. Kružičevići su uz Božiće i Kružiće pripadali rodu Dražinovića. Dr M. Pera navodi Dražinoviće kao Krstoeviće; v. *Miroslav Pera*, Prilog problemu poljičkih didića, Poljički zbornik III, Split 1978, str. 134.

²⁰ A. Pavić, op. cit., str. 122.

²¹ B. Zelić-Bučan, Obiteljska prezimena u Poljicima 1725. godine, Poljički zbornik I, Zagreb 1968.

²² D. Dujšin, Zbornik plemstva I, Zagreb 1936.

²³ S. Kaštelan, op. cit., str. 107.

²⁴ Koharić je ovu zastavu držao za stariju, što nije točno.

DEUX DRAPEAUX DE POLJICA

Radoslav Tomić

L'Institut Régional pour la Protection des Monuments historiques de Split conserve deux drapeaux de Poljica qui, d'après l'analyse et les documents d'archives, peuvent être datés.

Le plus ancien des drapeaux, en soie, et en partie endommagé — mais connu d'après la description et le dessin de Pavić (de 1903) — présente, au milieu, le lion ailé, protecteur de la République de Venise. Ce lion s'appuie sur le blason de la famille vénitienne Rénier et est armé d'une épée. Dans l'angle droit supérieur, représentation de saint Georges, protecteur de la République de Poljica. Derrière l'effigie du saint à cheval — qui tue le dragon — se trouvent deux ellipses avec inscriptions mentionnant deux habitants de Poljica, Mate Kružičević et Nikola Barbarić. Lors de la suppression de la République de Venise ils étaient commandants du bataillon de Poljica, créé en 1796 pour aider la République contre les Français. C'est de cette année-là que date le drapeau.

Le nouveau drapeau — bien conservé — présente, d'un côté, les armoiries de la Hongrie et, de l'autre, saint Georges. Ce drapeau date donc du premier gouvernement autrichien — entre 1797 et 1805 — juste avant la chute de la République de Poljica. Ces deux drapeaux sont restés, depuis 1807 et jusque tout récemment, en propriété privée, par crainte de l'armée napoléonienne qui avait supprimé la République de Poljica.